

DANI CSABA – KOTTÁNÉ BARANYI MÁRIA

A családok támogatásáról szóló 1998.évi LXXXIV törvény fontosabb változásai napjainkig

Az 1998.évi LXXXIV törvény a családok támogatásáról törvény 1998.december 24-én került kihirdetésre és 1999.január 1-én lépett hatályba. Jelentőségét mutatja, hogy ezzel felváltotta azt a korábbi, Bokros csomagban bevezetett szabályozást, amely a családi pótlékot a családtagok jövedelem nagyságától tette függővé. Akkoriban részletesen szabályozták, hogy hogyan kell kiszámítani az egy főre jutó jövedelmet, kit lehet figyelembe venni és kit nem. 1996 és 1998 között minden évben bizonyítani kellett a családi pótlékra való jogosultságot, ami meglehetősen nehézkes és bürokratikus eljárást jelentett az érintett családoknak és a folyósító szervnek is.

Az új törvény teljesen más alapokra helyezte a gyermekneveléshez kapcsolódó pénzübeli támogatások rendszerét. A családi pótlékra, a gyermekgondozási segélyre, gyermeknevelési támogatásra és anyasági támogatásra vonatkozó szabályok – amelyek korábban több törvényben voltak szabályozva – 1999-től, az új törvény bevezetésétől kezdve egy egységes törvénybe kerültek. A törvény alapelvei szinten mondta ki, hogy a társadalom számára minden gyermek azonos értéket képvisel, azaz minden gyermek, akit a jogosultak saját háztartásában tartanak el, jövedelmi és vagyoni helyzetüktől függetlenül azonos feltételek mellett jogosult az ellátásra. Egyidejűleg megszűnt az évenkénti újrajelnyelés szükségessége is.

A családi pótlékra jogosultak köre alapvetően nem változott és nem változott az sem, hogy csak háztartásban gyermeket eltartó szülők szerezhettek jogosultságot. Változott viszont a nevelőszülők, hivatásos nevelőszülők jogosultsága, mivel olyan gyermekek után is kaphattak családi pótlékot, akiket a gyámhivatal jogerős határozattal náluk elhelyezett.

Elsőként volt lehetőség saját jogon családi pótlékra jogosultságot szerezni a 18 év feletti beteg személyek, az árvák, valamint a gyermekotthonból nagykorúság elérése miatt kikerült személyeknek, ha alap- vagy középfokú iskolai tanulmányokat folytattak.

A szülést követően a szülő nő anyasági támogatásra szerezhetett jogosultságot, amennyiben várandóssága alatt legalább négy alkalommal várandósgondozáson vett részt és a szülést követő hatvan napon belül az igényét benyújtotta. Az anyasági támogatás összege az öregségi

nyugdíj legkisebb összegének 150 %-ával volt egyenlő. Az anyasági támogatásra jogosultság feltételei nem változtak, azonban a jogosult kör kibővült az örökbecfoga-dó szülőkre illetve gyámokra is, ha a gyámhivatal a szülést követő 60 napon belül határozatot hozott.

A családi pótlék címen tárgyalt ellátások új elnevezés-ként nevelési ellátások és iskoláztatási támogatások címen kerültek be az új törvénybe. A nevelési támogatás lényegében a korábbi családi pótlékkal azonos, csak éppen az iskolai tanulmányok megkezdését követően az ellátást iskoláztatási támogatásnak hívták. A nevelési ellátást a gyermek tankötelezettségének megkezdéséig lehetett megállapítani, majd a tankötelezettség időtartama alatt iskoláz-tatási támogatás jogcímen történt a folyósítás. Az elneve-zésbeli változással nyilvánvalóan az volt a cél, hogy a szülők fokozottabban figyeljenek arra, hogy a gyermek az iskolai tanulmányinak eleget tegyen, vagyis a tankötele-zettség ne csak fennálljon, hanem a gyermek ténylegesen folytasson is tanulmányokat. Ekkor még a közoktatási intézmény vezetőjének minden tanév kezdetkor igazolnia kellett, hogy a gyermek megkezdte az iskolai tanulmánya-it, illetve hogy a 16 évesnél idősebb gyermek tanul.

Gyermekgondozási segélyre (gyes) a szülők, a nevelő-szülők és a gyámok voltak jogosultak a 3 évesnél fiatalabb gyermekek illetve a 10 évesnél fiatalabb beteg gyermek után. A gyes összege az öregségi nyugdíj legkisebb ösz-szegével egyenértékű a mai napig. A gyermeknevelési támogatás, mint ellátásfajta ekkortól került át a szociális törvény rendszeréből a családtámogatási törvény tárgyi hatálya alá, változatlan jogosultsági feltételekkel.

Kiemelkedően jelentős az az új támogatási forma is, amely az új családtámogatási törvény hatályba lépésével egyidejűleg került bevezetésre, ez volt a családi adóked-vezmény. A családi típusú adózás a személyi jövedelem-adóról szóló törvényben került szabályozásra, de alap-vetően kapcsolódott és máig kapcsolódik a családtámogatási törvényhez a családi pótlékra való jogosultság és ezáltal a családi kedvezményre való jo-gosultság okán.

Az 1998. évi LXXXIV törvény alapvetően abban hozott változást, hogy elvrendszerében, jogosultsági fel-tételeiben és az eljárási szabályaiban is korszerű elemeket

tartalmazott, megteremtve ezzel a továbbfejlődés lehetőségét.

2001-ig a családtámogatási rendszerben nem történt lényeges változás, 2001-ben korrekció keretében a saját jogon iskoláztatási támogatásra jogosultak köre bővült. A nagykorúvá vált gyámság alatti személyek egyéb feltételek fennállása esetén saját jogon lettek jogosultak a támogatásra. Új rendelkezésként, azon gyermekek után akik tartós betegség miatt magasabb összegű családi pótlékot kaptak, a 18. életévük után is kaphatták a magasabb összeget mindaddig, amíg középfokú iskolai tanulmányokat folytattak.

2001. május 1-től a szülők jogán a nagyszülők is jogosultak lehetnek gyes-re, amennyiben ez a család számára kedvezőbb volt. A nagyszülők a vérszerinti szülőkkel azonos feltételek mellett szerezhettek jogosultságot.

A kormányváltást követően, 2002. november 8-tól a nevelési ellátás és iskoláztatási támogatás elnevezés helyébe ismét az egységes családi pótlék elnevezés került bevezetésre ezen támogatások hivatalos elnevezéseként. Mindez együtt járt a családi pótlék iskoláztatáshoz kötésének eltörlésével.

A Legfelsőbb Bíróság 2003-ban hozott egy olyan ítéletet, amely szerint gyes-ben 2000. január 1. és 2002. március 7. között gyermekgondozási segélyben részesülteket egy 1979-ben hozott jogszabály alapján – amely nem kellő időben került hatályon kívül helyezésre – havi 6700 Ft jövedelempótlékra is jogosultak.

2004. évben Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz. Ekkortól a családok támogatásáról szóló törvény rendelkezéseit alkalmazni kellett az Európai Unió illetve EGT tagállamai tekintetében a migráns munkavállalók, önálló vállalkozók valamint családtagjaira vonatkozóan a közösségi jog szabályaival (EK rendeletek) összhangban. Ez szükségessé tette annak kimondását, hogy az anyasági támogatás kivételével valamennyi családtámogatási ellátásra való jogosultságot a közösségi rendeletek hatálya alá tartozó személyekre és ellátásokra is alkalmazni kellett. Ettől az időponttól a gyermekgondozási díjat (gyed) az EK rendeletek alkalmazásában családi ellátásnak kellett minősíteni, viszont az anyasági támogatást nem. A csatlakozással egyidejűleg a jogosultság kiterjesztésre került a tagállami állampolgár harmadik országból származó házastársára is, ha Magyarország területén lakóhellyel rendelkezett. A magyar törvényben szabályozott ellátásokat a jogosult kérésére "exportálni", azaz EU tagállamba is folyósítani kellett a kifizetés hely szerinti állam pénznemében az MNB által közzétett hivatalos devizaárfolyamon.

Változott a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekek után járó családi pótlékra vonatkozó szabályozás.

A magasabb összegű családi pótlék legfeljebb annak a hónapnak a végéig járt, amelyikben a gyermek a 18. életévét betöltötte, feltéve hogy olyan betegsége volt, amely külön jogszabályban meg volt határozva. Ezt követően a jogosultság akkor volt megállapítható a 18. életévet betöltött személy részére, ha utána 18. életévének betöltéséig magasabb összegű családi pótlékot folyósítottak.

2004-ben változott az anyasági támogatás összege, az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 150 %-áról 225 %-ra illetve ikergyermek esetén 300 %-ra változott. Továbbá az igény benyújtására nyitva álló idő hatvan napról 180-napra emelkedett.

A következő évben, 2005-ben a gyes folyósítására vonatkozó szabályok változtak. A gyes-ben részesülő személy a gyermek másfél éves koráig keresőtevékenységet nem folytathatott, ezt követően legfeljebb napi négy órát meg nem haladó időtartamban. 2005-ben ez változott, a gyermek másfél éves kora – mint korlátozó tényező – egy éves korára szűkült, vagyis ezt követően a jogosult napi 4 órában keresőtevékenységet folytathatott.

Már korábban is lehetőséget biztosított a törvény arra, hogy egyes kivételes élethelyzetekben a gyes méltányosságból megállapítható legyen. Ez 2005-ben a szociális és családügyi miniszter hatásköréből átkerült a magyar államkincstár elnöke számára.

2006-ban több változás következett be, ezek közül a leglényegesebb, hogy megszűnt az úgynevezett 13. havi családi pótlék, amely beépült a normál családi pótlék összegébe. A másik módosulás, hogy a rendszeres gyermekvédelmi támogatás megszűnt és ez is beépült a családi pótlék összegébe.

Szabályozásra került a kiskorúak családi pótlékra és gyermekgondozási segélyre való jogosultsága. A 16. életévüket betöltött kiskorú szülők is jogosulttá váltak gyermekgondozási segélyre, ha nem élnek egy háztartásban a született gyermek gyámjával.

2006-ban változott a gyes-ben részesülők foglalkoztatási lehetősége, eszerint – a nagyszülő kivételével – a gyermek egy éves koráig továbbra sem folytathattak keresőtevékenységet, de ezt követően időkorlátozás nélkül.

Kevés változás történt 2007-ben, ezek közül az egyik, hogy jogosultak lettek a gyámhivatal engedélyével a szülői házat elhagyó 16. életévüket betöltő gyermek gondozói is (pl a nagyszülő). Az ő esetükben a gyámhivatal által a határozatban megjelölt személy – rokonságtól függetlenül – szerezhettek jogosultságot a családi pótlékra. Másik változás, hogy a gyermekgondozási támogatások folyósítása szünetelt, ha gyermeket napi 5 óránál hosszabb időtartamra helyezték el nevelési intézményben vagy tanórai foglalkozáson.

A 2008. január 1-jétől hatályos szabályozás a családi pótlék összegében eredményezett változást, amelynek indokaként a családi pótlék reálértékének megőrzését jelölték meg. Ennek eredményeként az alábbiak szerint alakultak a családi pótlék havi összegei:

- egygyermekes család esetén 11 700 helyett 12 200 forint,
- egy gyermeket nevelő egyedülálló esetén 12 700 helyett 13 700 forint,
- kétgyermekes család esetén gyermekenként 12 700 helyett 13 300 forint,
- két gyermeket nevelő egyedülálló esetén gyermekenként 13 800 helyett 14 800 forint,
- három- vagy többgyermekes család esetén gyermekenként 14 900 helyett 16 000 forint,
- három vagy több gyermeket nevelő egyedülálló esetén gyermekenként 15 900 helyett 17 000 forint,
- tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket nevelő család esetén, valamint intézményben élő, nevelőszülőnél, hivatásos nevelőszülőnél elhelyezett tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermek után 22 300 helyett 23 300 forint,
- tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket nevelő egyedülálló esetén 24 400 helyett 25 900 forint,

2008. évben még egy jelentős változás történt a jogalap nélkül kifizetett ellátások keretén belül, amikor is a méltányosságból elengedhető tartozás elengedése vagy mérséklése még egy ponttal kiegészült, ez pedig az az eset, ha a visszafizetésre kötelezett az ellátás teljes összegét az arra jogosultnak átadta, és a felvett ellátásának összege nem haladta meg a jogosultat megillető összeget, aki nem részesült egyidejűleg ellátásban.

2009. szeptember 1-jétől a családi pótlék a gyermek védelembé vétele esetén részben természetbeni formában is nyújthatóvá vált, amelyről a gyámhatóság döntött. (Természetbeni formában a családi pótlék védelembé vett gyermek után járó összegének legfeljebb 50%-át lehetett nyújtani, legfeljebb egyéves – indokolt esetben ismétellenrendelhető – időtartamra.)

2010-ben a második Orbán-kormány beiktatását követően a törvény és annak leginkább családi pótlékra vonatkozó fejezete "újjaszületett", ugyanis a családi pótlékon, mint családtámogatási ellátási formán belül újra megkülönböztetésre került a nevelési ellátás és az iskoláztatási támogatás. Ezzel a családi pótlékra való jogosultság újra összekapcsolódott a szülői felelősség, így az iskoláztatás kötelezettségével. Nagyobb hangsúly helyeződött

tehát arra, hogy a tanköteles gyermek a kötelező tanórát látogassa, amiatt a jogszabály rendelkezett arról, hogy ha a gyermek az adott tanévben 50 órát mulasztott a gyámhivatal elrendelhetette a családi pótlék folyósításának felfüggesztését.

2010. augusztus 30-tól került bevezetésre a családi pótlék természetbeni formában történő megállapítása is. Ha a gyermek veszélyeztetettsége elsősorban elhanyagoltság miatt állt fenn és a szülő ezt a helyzetet nem tudta vagy nem akarta kezelni, akkor a gyámhatóság rendelkezhetett úgy, hogy a gyermek védelembé vételével egyidőben a családi pótlék "természetbeni formában" kerüljön a családhoz. Ez azt jelentette, hogy eseti gyám kirendelése után a családi pótlék folyósítása a gyám kezeihez történik, aki gondoskodik a gyermek szükségleteinek megfelelő felhasználásáról.

Korábban a Bajnai-kormány kedvezőtlen változásként iktatta törvénybe, hogy a gyermekgondozási segély nem a gyermek 3. életévének a betöltéséig, hanem csak a 2. életévének a betöltéséig járt volna. A megújult családtámogatási törvény azonban 2011. január 1-től visszaállította a gyermek három éves koráig járó gyes-t. Emellett fontos változás volt, hogy ikrek esetén a gyes gyermekszám szerint többszöröződött. A gyes tekintetében az ellátás melletti foglalkoztatás szabályai is változtak, hiszen a gyermek egy éves korát követően munkavégzést csak 30 órában lehetett folytatni, bár ezt a későbbi gyed/gyes extra bevezetése eltörölte.

2010-ben változtak a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról és annak végrehajtásáról szóló közösségi rendeletek, ezzel összefüggésben módosítani kellett a családtámogatási törvény személyi hatályára vonatkozó jogszabályokat is. A törvény fontos szabálya volt 1999-től, hogy ugyanazon gyermek (személy) után a családi pótlék csak egy jogosultat illet meg. Ebben történt kisebb változás 2011. január 1-től, amiktől lehetővé vált, hogy ha a szülők jogerős bírósági döntés vagy egyezség alapján, egyenlő időszakokban felváltva gondozzák a gyermeküket a családi pótlékra mindkét szülő fele-fele arányban jogosult.

2012 és 2013-ban két nagyobb módosítás történt, az egyik a tankötelezettség mulasztásával összefüggő rendelkezések módosítása, a másik pedig a gyermekotthonban nevelt gyermek után járó családi pótlék felhasználásának feltételeit pontosította. Ha a tanköteles és a tankötelezettsége megszűnését követően közoktatási intézményben tanulmányokat folytató gyermek a kötelező foglalkozásokat igazolatlanul mulasztotta el, a települési önkormányzat tájékoztatta az iskoláztatási támogatás jogosultját a mulasztás várható jogkövetkezményeiről. Ha a tanuló gyermek a tanévben igazolatlanul mulasztott 50

tanórát, akkor először a jegyző, majd egy módosítást követően a gyámhatóság kezdeményezhette a folyósító szervnél az iskoláztatási támogatás szüneteltetését.

A másik módosítással a gyermekotthon vezetője a gyermekotthonban nevelt, illetve a szociális intézmény vezetője a szociális intézményben elhelyezett illetve a javítóintézet igazgatója vagy a büntetés-végrehajtási intézet igazgatója a javítóintézetben vagy a büntetés-végrehajtási intézetben elhelyezett gyermekekre tekintettel járó családi pótlék jogosultjává vált és a módosítás alapján annak teljes összegével (már nem csak az 50%-ával) kapcsolatosan kimondta, hogy azt a gyermek teljes körű ellátására lehet/kell fordítani és az intézmény költségvetéséről elkülönítetten kell kezelni.

Tekintettel arra, hogy a köznevelési törvény változása következtében a tankötelezettség korhatára 16 éves korra csökkent ezért 2012. évben és 2013-ban a tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos személy fogalom meghatározása módosult azért, hogy jogosulttá válhasson az is családi pótlékra (16-18 év közötti is) aki bár nem tanul, de egészségi állapota súlyos. Nevelési ellátásra vált jogosulttá az a 16. életévét betöltött sajátos nevelési igényű gyermek, aki középsúlyos vagy súlyos értelmi fogyatékos illetve siketvak, illetve az is, aki fejlesztő iskolai oktatás keretén belül teljesítette tankötelezettségét.

2013. december 8. napjától hatályos rendelkezés értelmében az a nevelőszülő, aki 2013. december 31-én gyermekgondozási támogatásban részesült, annak 2013. december 31-én a törvény erejénél fogva megszűnt a gyermekgondozási támogatásra való jogosultsága, mivel a nevelőszülő foglalkoztatotti jogviszonyra alakult át.

A 2014-es változások meghatározó jelentőségűek voltak, hiszen a gyed extrának köszönhetően, amelyet akár nevezhetünk gyed/gyes extrának is a családtámogatások rendszere sokkal rugalmasabbá vált. A gyermekgondozási ellátásokat ettől fogva munkavégzés mellett is igénybe lehetett venni, először a gyermek egy, később fél éves korától kezdődően, azaz ekkortól már nem kellett választani munka vagy gyermekgondozás között. Emellett meghatározó a testvér gyes/gyed bevezetése is, ami pedig ahhoz járult hozzá, hogy ha kistestvér születik a családban, akkor nem vesszen el a nagyobb gyermek után járó gyes vagy gyed, hanem minden gyermek után az életkorának megfelelően járjon a gyermekgondozási ellátás egymással párhuzamosan.

2015-ben megoldódott az élettársak nevelési ellátásra való jogosultsága, ugyanis ekkortól szülőnek lehet tekinteni az élettársat is, ha a gyermekkel közös címen lakik, és az élettársi minőség szerepel az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásában vagy olyan közokirat szól az élettársi minőségről, amelyet legalább egy évvel korábban

állítottak ki. Ezzel megnyílt a lehetőség az élettársak gyermekeinek kölcsönös beszámítására a családi adó- és járulékkedvezménybe, amelynek a családi pótlék rendszere adja az alapját.

Már 2011-től nagy hangsúly helyeződött arra, hogy a tanköteles gyermek a kötelező tanórákat látogassa. Az iskoláztatásra vonatkozó szabály kiegészült a kötelező óvodai nevelésből való hiányzás szakcionálásával, mivel 20 nap hiányzást követően kezdeményezni kell a családi pótlék folyósításának szünetelését – ide nem értve azon gyermekeket, akik nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy szociális otthonban vannak elhelyezve.

2016-tól lehetővé vált, hogy a szülő, ha úgy gondolja, hogy nincsen szüksége a családi pótlékra, akkor lemondhasson arról vagy annak egy részéről, úgy hogy ez nem befolyásolja a családi kedvezményre való jogosultságát.

Ebben az évben részben szimbolikus okokból, részben annak kifejezése érdekében, hogy a gyes nem rászorultsági alapú szociális ellátás megváltozott a gyermekgondozási segély (gyes) elnevezése, az új név gyermekgondozást segítő ellátás (gyes) lett. Emellett tovább enyhült a gyes melletti munkavégzési lehetőség korlátozása, mivel már a gyermek fél éves korától kezdve korlátlan időtartamban biztosított a keresőtevékenység folytatása.

Ugyancsak ennek az évnek a vívmánya, hogy ettől az évtől kezdődően – az iskolai kezdés terheinek csökkentése érdekében – az augusztus hónapra járó ellátás nem szeptemberben, a szokásos szerint a hónap első és tizedik napja között, hanem augusztus 26-áig megtörténik.

A 2017-es évben kisebb korrekciók valósultak meg, mint például az, ha a szülők felváltva gondoskodnak a gyermekekről, már nem szükséges bírósági ítélet vagy egyezség, elég ha közös kérelmet nyújtanak be.

2017-ben megváltozott a családtámogatást utaló szervezet, a kormányhivatalok helyett országosan a nyugdíjfolyósító szerv, mai elnevezéssel Magyar Államkincstár, amely egységesen központilag utalja az ellátásokat a jogosultak részére. Az ellátások megállapítása 1999 és 2018 között többféle eljárás keretében történt. Kezdetekben a benyújtott kérelmek alapján alaki határozat nélkül történt a megállapítás folyósítás. Kizárólag csak az elutasító, megszüntető illetve visszafizetést elrendelő esetben történt határozathozatal. 2005-től került bevezetésre a teljeskörű közigazgatási eljárás. Ekkortól minden kérelem ügyében hatósági eljárás lefolytatása keretében határozathozattal történt a megállapítás is. 2017.január 1-től új eljárásrend az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény szerint sommás és teljes eljárás keretében történik a kérelmek feldolgozása.

A 2018-as év legjelentősebb változása, hogy a Köldökszínór program keretében az anyasági támogatás (és

a babakötvény) elérhetővé vált a külföldi magyar családok számára. Ennek keretében 2018. január 1-jétől az anyasági támogatásra jogosultak azok a külföldön élő magyar állampolgárok is, akiknek gyermeke külföldön születik, feltéve, hogy Magyarországon sor kerül a gyermek hazai anyakönyvezésére vagy Ukrajna és Szlovákia kapcsán a magyar igazolvány kiváltására. 2018. január 1-jétől ugyanakkor azon gyermekek után is jár a támogatás, akik 2017. július 1. után születtek, tekintettel a féléves igényérvényesítési időszakra. Anyasági támogatásra tehát jogosult minden Magyarország területén kívül született és ott élő magyar állampolgárságú, Magyarországon anyakönyvezett gyermek vér szerinti anyja, örökbefogadó szülője vagy gyámja; Szlovákiában vagy Ukrajnában született és ott élő, a szomszédos államokban élő magya-

rokról szóló törvény alapján kiadott „Magyar igazolvánnyal” rendelkező gyermek vér szerinti anyja, örökbefogadó szülője vagy gyámja. Fontos emléteni, hogy abban az esetben is az anya jogosult főszabály szerint a támogatásra, ha ő nem rendelkezik magyar állampolgársággal/magyar igazolvánnyal, tehát a gyermekre nézve az apa jogán keletkezik jogosultság. A határozatban megállapított anyasági támogatást a Magyar Államkincstár folyósítja a megállapító döntés meghozatalát követő 8 napon belül. A folyósító szerv a támogatást a kérelemben megadott bankszámlaszámra utalja, ennek hiányában a folyósítás postai kézbesítés útján történik, a kérelemben feltüntetett folyósítási címre. A Magyar Államkincstár a támogatást forintban utalja, az átváltás és kifizetés a célországban érvényes szabályok szerint történik.

